

רשות ניירות ערך
ISRAEL SECURITIES AUTHORITY

מחלקת תאגידיים

יחידת הביקורת

דוח ריכוז ממצאים בנושא הכנסות

מאי 2018

הקדמה

יחידת הביקורת של מחלקת תאגידיים ("סגל הרשות") ביצעה ביקורת רוחב בנושא הכרה בהכנסות במדגם שכלל 4 תאגידיים מדווחים ("חברות המדגם").

הביקורת בחנה את ההכרה, המדידה והגילוי של הכנסות בהתאם להוראות תקן חשבונאות בינלאומי 18 ("התקן" או "IAS 18"), כפי שהוצגו במסגרת הדוחות הכספיים של חברות המדגם ליום 31.12.2016. בחברות המדגם נכללו חברות אשר ציינו במסגרת הדוחות הכספיים כי ליישום תקן דיווח כספי בינלאומי 15, לא צפויה השפעה מהותית על אופן ההכרה בהכנסותיהן.

דוח ריכוז ממצאים זה מפרט מספר סוגיות המתייחסות להיבטי ההכרה, המדידה והגילוי אשר עלו במסגרת הביקורת, וזאת במטרה לשקף בפני ציבור התאגידיים המדווחים את עמדות סגל הרשות בכל הנוגע לסוגיות אלה.

השלכות הביקורת ואופן תיקון ממצאי הביקורת על ידי חברות המדגם

ממצאי הביקורת כפי שיפורטו בהמשך הצביעו על מספר ליקויים ברמת מהותיות שונה במדידת והצגת ההכנסות בדוחות הכספיים. הליקויים כאמור הובאו לידיעתן של החברות לצורך שיפור וטיוב הדיווח הכספי בעתיד. באחת מחברות המדגם הליקויים שנמצאו תוקנו כהתאמה לא מהותית של מספרי השוואה במסגרת הדוחות הכספיים לתקופה השוטפת.

סוגיות שעלו במסגרת הביקורת

1. אופן הצגת הכנסות ברוטו/נטו

רקע

סעיף 8 לתקן קובע: "הכנסות כוללות רק תזרים חיובי ברוטו של הטבות כלכליות, שהישות קיבלה ו/או זכאית לקבל (receivable) בעבור עצמה. סכומים שנגבו עבור צד שלישי, כגון מסי מכירה, מסים בגין סחורות ושירותים ומסי ערך מוסף, אינם הטבות כלכליות הזורמות לישות וכתוצאה מהם אין גידול בהון. לפיכך, הם אינם נכללים בהכנסות. באופן דומה, ביחסי סוכנות, התזרים החיובי ברוטו של הטבות כלכליות כולל סכומים שנגבו עבור הספק העיקרי (principal) וכתוצאה מהם אין גידול בהון של הישות. הסכומים הנגבים עבור הספק העיקרי אינם נחשבים כהכנסות, וההכנסות הן סכום העמלה בלבד".

בהתאם לסעיף 21 בנספח IE לתקן, הקביעה אם ישות מהווה ספק עיקרי או סוכן דורשת שיקול דעת ובחינה של כל הנסיבות והעובדות:

"ישות פועלת כספק עיקרי כאשר הישות חשופה לסיכונים והטבות משמעותיים, המתייחסים למכירת סחורות או להספקת שירותים. מאפיינים המצביעים שישות פועלת כספק עיקרי כוללים:

- א. לישות האחריות העיקרית להספקת הסחורות או השירותים ללקוח או למילוי ההזמנה, לדוגמה על ידי כך שהישות אחראית לנכונות הלקוח לקבל את המוצרים או השירותים שהוזמנו או שנרכשו על ידי הלקוח;
- ב. לישות יש סיכון מלאי לפני או לאחר הזמנת הלקוח, במהלך המשלוח או בהחזרת הסחורות;
- ג. לישות יש חופש פעולה בקביעת מחירים, במישרין או בעקיפין, לדוגמה על ידי הספקת סחורות או שירותים נוספים;
- ד. הישות נושאת בסיכון האשראי ללקוח בגין הסכום שהישות זכאית לקבל ממנו.
- ה. ישות פועלת כסוכן כאשר הישות אינה חשופה לסיכונים והטבות משמעותיים המתייחסים למכירת סחורות או להספקת שירותים. מאפיין אחד המצביע שישות פועלת כסוכן הוא שהישות מרוויחה סכום שנקבע מראש-עמלה קבועה לעסקה או אחוז קבוע מהסכום בו חויב הלקוח".

1.1. הצגת הכנסות ברוטו/נטו – חברה העוסקת בתחום התיירות

אחת מחברות הביקורת, העוסקת בתחום התיירות, הינה בעלת זיכיון של חברה בינלאומית לשיווק בלעדי בארץ של חבילות נופש בחו"ל. מכוח זיכיון זה, החברה משווקת את חבילות הנופש בישראל כסיטונאית, כך שמרבית לקוחותיה הינם משרדי נסיעות, המשווקים את חבילות הנופש ללקוחות הסופיים.

במסגרת הביקורת עלה כי חלק ממשרדי נסיעות אלה קיבלו הדרכה והרשאה לעבוד במישרין על מערכת ההזמנות של החברה הבינלאומית, ומבצעים את כל תהליך ההזמנה באופן עצמאי, עד שלב אישורה על ידי החברה הבינלאומית. יוצא אפוא כי בחלק מהמקרים החברה כלל אינה מעורבת במתן השירות למכירת חבילות הנופש ללקוחות הסופיים.

בהמשך לאמור וכחלק מהביקורת, סגל הרשות בחן את נאותות הצגת הכנסות החברה ממכירת חבילות הנופש על בסיס ברוטו כספק עיקרי, חלף הצגתן על בסיס נטו, כסוכנת של החברה הבינלאומית, בהתאם לסממנים המפורטים בתקן כאמור לעיל.

לישות האחראיות העיקרית להספקת השירותים ללקוח או למילוי ההזמנה

עמדת החברה:

בהתאם להסברי החברה, קיימות שתי התקשרויות – האחת בינה לבין החברה הבינלאומית, השנייה בינה לבין סוכני הנסיעות, כאשר אין התקשרות ישירה בין סוכני הנסיעות לבין החברה הבינלאומית. לשיטת החברה, היא האחראית, באופן בלעדי, לספק את ההזמנה ללקוח, לרבות במקרה של תלונה, אז היא מקבלת את התלונה ואחראית בלעדית לפיצוי הלקוח.

עוד צוין על ידי החברה כי הלכה למעשה, הלקוחות רואים בה את החייבת העיקרית באספקת השירות, וכראייה, החברה נתבעת בגין שיבושים הנוגעים לאחראיות החברה הבינלאומית כגון: תקלות טכניות, שיבושים בלוחות הזמנים שאינם בשליטת החברה וכיוצא בזאת.

כמו כן, סוכני הנסיעות עמם עובדת החברה, הם אלה אשר במרבית המקרים עומדים בקשר עם הלקוח ולעיתים אף הם נתבעים על ידי הלקוחות. עם זאת, הדבר אינו גורע מהחשיפה של החברה לטענות של לקוחות, בשים לב לכך שההתקשרות הינה בין החברה ללקוח. בהקשר זה צוין כי למיטב ידיעתה של החברה, לא קיימת חקיקה ספציפית בארץ בקשר למעמדם של סוכני הנסיעות, ואולם מגמת הפסיקה בארץ מרחיבה את האחראיות המוטלת על משווקי חבילות הנופש ובנסיבות מסוימות בית המשפט אף נאות להחיל על משווק נסיעות נורמות של "מעין בעלים" ולהטיל עליו אחראיות בגין תקלות טכניות ותפעוליות.

בדיקת סגל הרשות:

מבדיקת החומרים שהועברו אל סגל הרשות עולה כדלקמן:

- החברה הבינלאומית הינה האחראית למתן השירות בכללותו.
 - החברה אינה צד להסכם מול הלקוח הסופי אלא מתקשרת עם סוכני הנסיעות וחלק מסוכני הנסיעות מבצעים את ההזמנות במערכת ההזמנות של החברה הבינלאומית במישרין ללא מעורבות של החברה עצמה.
 - אחריות בעת תביעות משפטיות - החברה נתבעת לעיתים על ידי לקוחות סופיים. טענת ההגנה של החברה בחלק מתביעות שהוגשו בגין כשל בביצוע הזמנה הייתה כי האחריות לכשל הינה של סוכן הנסיעות שביצע את ההזמנה ולא שלה. מעבר לטענת הגנה זו, יצוין כי בפרקטיקה מקובל כי תביעות לפיצוי מוגשות כנגד כל המעורבים בעסקה. קל וחומר כאשר נותן השירות הוא חברה זרה, אז סביר כי תביעת הלקוח תופנה כלפי נציג החברה בישראל. על כן, עצם הגשת התביעות כנגד החברה אינה מעידה בהכרח על אחריותה העיקרית להספקת השירות.
- יתרה מכך, במסגרת הסכם ההתקשרות בין החברה לבין החברה הבינלאומית, קיימת התחייבות של החברה הבינלאומית לשפות את החברה בעקבות מעשה או מחדל של החברה הבינלאומית, עובדיה ונציגיה. כפועל יוצא, הגם שהחברה חשופה לתביעות משפטיות בגין כשלים טכניים ותפעוליים בביצוע ההזמנה ובמתן השירות, שעל פניו אינם תחת אחריותה, הרי שההסכם בין החברה לבין החברה הבינלאומית, מקים לחברה את הזכות לקבלת שיפוי בגין הנזק שנגרם לה.
- בנסיבות אלה, לעמדת סגל הרשות, החברה אינה נושאת באחריות העיקרית להספקת השירות ללקוח.

לישות יש סיכון מלאי לפני או לאחר הזמנת הלקוח, במהלך המשלוח או בהחזרת הסחורות

בדיקת סגל הרשות העלתה כי החברה אינה מזמינה מראש חדרים ו/או מתחייבת כלפי החברה הבינלאומית להזמנת כמות מוגדרת של חדרים, אלא מתקשרת בצבר הזמנות לא מחייב למספר יחידות/חדרים מסוים, כאשר במסגרת הזמנה עבור לקוח, נוהגת החברה להחיל באופן מלא את מדיניות הביטולים של החברה הבינלאומית.

עוד עלה כי ישנם מקרים בהם הזמנה שבוצעה אינה ניתנת עוד לביטול ללא תשלום דמי ביטול לחברה הבינלאומית בהתאם לתנאי ההסכם עמה, אך ללקוח יש זכות ביטול ללא תשלום דמי ביטול בהתאם להוראות חוק הגנת הצרכן. במקרים אלה, החברה היא הנושאת בחשיפה לתשלום דמי הביטול לחברה הבינלאומית. עם זאת, בהתאם לנתונים שהועברו על ידי החברה, חשיפה זו מאפיינת בשיעור נמוך מההזמנות.

כן יצוין כי גם במקרים אלה החברה אינה רשאית להותיר חדרים אלה ברשותה ולמכור אותם ללקוח אחר מבלי לשלם דמי ביטול לחברה הבינלאומית ולכן למעשה גם במקרים אלה, לא נוצר לחברה מלאי חדרים ברשותה.

מבחינת מכלול הנתונים והעובדות שהוצגו בפני סגל הרשות במסגרת הביקורת ובין היתר בשל העובדה שהחברה אינה רוכשת מלאי חדרים מראש, שהמלאי אינו מצוי בשליטת החברה לאחר ביצוע ההזמנה (ככלל), לא ניתן להעביר הזמנה מלקוח אחד לאחר ללא תשלום של דמי ביטול) ובשל כך שהחברה בדרך כלל אינה חשופה לתשלום דמי ביטול לחברה הבינלאומית לאור התנאים הזיהים החלים על הלקוח, (למעט שיעור נמוך של מקרים בהם הלקוח אינו נושא בדמי ביטול לתקופה קצרה בהתאם להוראות חוק הצרכן כאמור לעיל), לעמדת סגל הרשות החברה לא נושאת בסיכון המלאי המהווה אינדיקציה להיות הישות ספק עיקרי בהתאם להוראות התקן.

לישות יש חופש פעולה בקביעת מחירים במישרין או בעקיפין

כאמור, מחיר חבילת הנופש נקבע על ידי החברה הבינלאומית ולחברה אין השפעה עליו כלל. החברה מקבלת עמלה בשיעור קבוע ממכירת החבילות.

הישות נושאת בסיכון האשראי ללקוח בגין הסכום שהישות זכאית לקבל ממנו

לעמדת החברה היא אינה זכאית לפיצוי בגין עלויות האשראי שעליה ליטול בתקופה שבין רכישת השירות מהחברה הבינלאומית ועד קבלת התמורה מהמכירה לסוכני הנסיעות. כמו כן, במידה וסוכן נסיעות לא ישלם לחברה, היא עדיין תהיה מחויבת לשלם לחברה הבינלאומית, ועל כן נושאת בסיכון האשראי. סגל הרשות לא התערב בעמדת החברה באשר לסממן זה.

לעמדת סגל הרשות, על בסיס ניתוח ארבעת המבחנים להכרה בהכנסה על בסיס ברוטו או נטו בהתאם להוראות התקן כמפורט לעיל, וכן על בסיס בחינת מכלול מאפייני ההתקשרות בין כל אחד מהצדדים הבאים: החברה - סוכני הנסיעות - החברה הבינלאומית - לקוח סופי, החברה לא הרימה את הנטל בביסוס עמדתה לפיה היא הנושאת בסיכונים ובתשואות העיקריים המאפיינים ספק עיקרי. לאור האמור, לעמדת סגל הרשות, הכרה בהכנסה ממכירת חבילות הנופש בנסיבות אלה על בסיס ברוטו חלף נטו אינה נאותה.

החברה קיבלה את עמדת סגל הרשות, ותיקנה את דוחותיה לשם הצגת הכנסותיה ממכירת חבילות הנופש על בסיס נטו כהתאמה לא מהותית של מספרי השוואה שנכללו בדוחות הכספיים לתקופה השוטפת.

1.2. הצגת הכנסות ברוטו/נטו – חברה קמעונאית

במסגרת ביקורת שבוצעה בחברה קמעונאית נמצא כי החברה התקשרה עם אחד מספקיה המהותיים בהסכם, אשר כלל בין היתר את התנאים הבאים:

(א) הספקת המלאי¹ תבוצע בתנאי קונסיגנציה כך שהמלאי כאמור יהיה בבעלות הבלעדית של הספק עד למועד מכירתו על ידי החברה ללקוח הסופי.

(ב) מחירי המכירה נקבעו במסגרת הסכם ההתקשרות עם הספק ואלה יעודכנו מעת לעת, כפי שיוסכם על ידי הצדדים.

(ג) החברה תשלם לספק עמלה המוגדרת כשיעור ממחזור המכירה של המוצרים שסופקו על ידי הספק לחברה ושנמכרו בפועל על ידי החברה (שיעור זה מהווה את עיקר התמורה מהלקוח).

(ד) מלאי אשר סופק לחברה ולא נמכר על ידיה יוחזר לספק.

מבדיקתנו עלה כי החברה הציגה בדוחותיה הכספיים הכנסותה ממכירת המוצרים המסופקים על ידי הספק בתנאים לעיל בברוטו, כספק עיקרי. לאור תנאי ההתקשרות עם הספק, כפי שהוצגו לעיל, החברה התבקשה לבסס טיפול חשבונאי זה.

במסגרת הביקורת הובהר על ידי החברה כי על אף תנאי ההסכם עם הספק כמתואר לעיל, ההתנהלות בפועל מולו שונה ומטילה על החברה את עיקר האחריות והסיכונים כפי שיפורט להלן. לשם ביסוס טענה זו החברה והספק חתמו על תיקון רטרואקטיבי להסכם ההתקשרות על מנת שישקף את מצב הדברים בפועל, כפי שהיו מאז ומעולם לשיטתם. במסגרת עדכון הסכם ההתקשרות כאמור הובהר כי מחירי המכירה לצרכן נקבעים על ידי החברה בלבד. כמו כן נקבע כי ניהול המלאי מרגע הספקת המוצרים לחברה הינו בשליטתה הבלעדית של החברה וכי ממועד הספקת המוצרים לחברה, אין באפשרותו של הספק להורות על החזרת המוצרים חזרה למחסניו. כן צוין כי מלאי אשר סופק לסניפי החברה ולא נמכר על ידיה יושמד על ידי החברה (ולא ייאסף על ידי נציגי הספק כפי שנקבע תחילה).

בשים לב לטיעוני החברה באשר לסיכונים בהם היא נושאת, להתנהלות בפועל בין הצדדים, וביסוס המשפטי בתיקון להסכם ההתקשרות בינה לבין הספק, שמשקף לעמדת החברה והספק את ההתנהלות העסקית ביניהן מתחילת ההתקשרות, סגל הרשות לא התערב בעמדת החברה בכל הקשור להצגת הכנסות ממכירת מוצרי הספק בברוטו.

¹ מלאי מוצרים מתכלים.

2. פיצול הכנסות לרכיבים

אחת מחברות המדגם הפועלת בתחום התיירות ומוכרת חבילות אירוח בבתי מלון הכוללות לינה ושירותים נוספים. החברה מפצלת את הכנסותיה ומציגה אותן בדוחותיה הכספיים לפי סוגיהן השונים.

במסגרת הביקורת נמצא כי החברה נוהגת להקצות סכום קבוע עבור השירותים הכלולים במחיר החבילה בעוד שהיתרה מסווגת לרכיב הלינה. עוד עלה כי קיים פער משמעותי בין המחיר המיוחס לשירותים בחבילה לבין מחיר מכירתם בנפרד ללקוחות אשר אינם רוכשים חבילת אירוח. כמו כן נמצא כי על אף קיומן של רמות איכות שונות לשירותים הנמכרים על ידי החברה (כתלות במלון שבו ניתן השירות), החברה נוהגת להקצות סכום קבוע וזהה.

לאור האמור, במסגרת הביקורת, התבקשה החברה לבסס את אופן הקצאת התמורה בין רכיבי ההכנסה השונים.

לעמדת החברה, השירותים המסופקים על ידה ללקוחותיה נמכרים ברובם המכריע של המקרים במסגרת חבילות האירוח. מכירות השירותים בנפרד ללקוחות מזדמנים מסתכמות לסכומים לא מהותיים, ולכן לא ניתן להתבסס עליהן לשם קביעת שווים ההוגן. כמו כן לטענת החברה על בסיס בדיקתה, המחיר המיוחס לשירותים מייצג באופן נאות את שווים ההוגן.

במקרה זה, הקצאת המחיר בין השירותים לבין הלינה משפיעה על הגילוי בלבד שכן מועד ההכרה בהכנסה בגין שני הרכיבים זהה. כמו כן לעמדת החברה כאמור יחוס התמורה מתבסס על בדיקתה את שווי הרכיבים. בשים לב לכך, ובכפוף לכך שהחברה תבצע בחינה של הקצאת המחיר לפי שווי הרכיבים באופן שוטף, סגל הרשות לא התערב בעמדת החברה.

3. הכרה בהכנסות מדמי חבר

באחת מחברות המדגם נמצא כי החברה מנהלת מועדון לקוחות במסגרתו יכולים חברי המועדון לצבור נקודות וליהנות מהטבות בלעדיות, ובין היתר, להנחות ממחיר הרכישה.

בהתאם לסעיף 17 ל-IAS 18 IE, אם דמי הצטרפות למועדון לקוחות מקנים לחבר זכות לשירותים או הנחות למוצרים שיסופקו במהלך תקופת החברות, דמי ההצטרפות מוכרים באופן המשקף את העיתוי, המהות והערך של ההטבות שסופקו.

מבדיקתנו עלה כי ה החברה נוהגת להכיר בהכנסות מדמי חבר מיד עם קבלתן וזאת חלף פריסת ההכנסות באופן המשקף את העיתוי, המהות והערך של ההטבות. לעמדת סגל הרשות הטיפול החשבונאי שיושם על ידי החברה בקשר עם ההכרה בהכנסות מדמי חבר אינו עולה בקנה אחד עם הוראות התקן. השלכת האמור על דוחותיה הכספיים של החברה לא הייתה מהותית.

* * *